

РЕЦЕНЗИЯ

от професор доктор Светослав Тодоров Овчаров

НАТФИЗ „Кр. Сарафов”,

професионално направление 8.4. Театрално и филмово изкуство

За придобиване на научната степен доктор на науките

по професионално направление 8.4, театрално и филмово изкуство

на кандидата доцент доктор Петя Александрова

Кандидатът е предложил дисертационен текст в обем от 191 страници със заглавие ”Култура – комуникации – кино в преход”, към дисертационният труд има приложен автореферат в размер на 28 страници. Налице са всички изисквани от закона материали за провеждане на хабилитационна процедура.

Съвременният свят на научните текстове, които съпътстват киното, е огледало на процесите, които се извършват в недрата на самото кино като изкуство. Обясним е стремежът на теоретиците да боравят с инструментариум, който до голяма степен повтаря, заема, но и обяснява тенденциите в киноезика. За разлика от творците, които са погълнати от своите произведения, теоретиците могат да направят крачка назад и да огледат процесите в тяхната цялостност. Задачата, която си поставя колежата доцент доктор Александрова в хабилитационния труд „Култура – комуникации – кино в преход” е именно такава. В изпълнението на тази задача се бори с нетипични за научно изследване методи: наместо систематичност се предлага подход „на парче, с отклонения, лъкатушения, завръщания, препратки.”, наместо стройна конструкция - „хаотични и случайни прехвърляния”, наместо висок академичен стил – „непретенциозен език” . При това авторът ясно дефинира тези свои средства още в началото на труда. Логиката, по която той подхожда към изследваните проблеми се търси в съвременния начин на

общуване на изкуството и публиката, във взаимното проникване на художествен продукт и ПР, във вездесщото присъствие на Интернет търсачките и тяхната метатекстуалност. По същността си предлаганият текст представлява продължение и осмисляне на предишни разработки и разсъждения на г-жа Александрова, които познаваме от нейните публикации и хабилитационни текстове¹. Очевидно става дума за трайни интереси, към изследваните проблеми, при това интереси, които се развиват и в дълбочина, и в обхващане на нови територии. В съответствие с изискването на закона, трябва да посоча, че познавам хабилитационния труд на г-жа Александрова за научната степен „доктор”. Настоящият труд не повтаря засяганите в него идеи, а ги развива и обогатява. Избраният подход на научно изследване предлага нещо интересно и значимо в полето на научните трудове: чрез поредица от текстове ние виждаме моментна снимка на състоянието на културата в последното десетилетие. Именно тази „моментна снимка” при внимателно вглеждане (четене) добива обем, и ако трябва да се изразим със съвременните технологии от 2Д става 3Д пред очите ни. (Съвременните технологии позволяват всяка заснета „традиционна” снимка да бъде превърната в обемно изображение. Подходът се използва често в документалното кино.)

По парадоксален начин трудът на колежата Александрова влиза в полемика с познатия на всички ни патос на Ерих Фром. „Трябва да си представим великолепието на Големите Надежди, прекрасните материални и интелектуални постижения на индустриалната епоха, за да разберем драмата, която причинява днес осъзнаването на техния крах.” – казва Фром. Трудът на доцент Александрова е осъзнал и приел този крах. Тя прави крачки по-нататък. Не просто „какво се случва”, а накъде (можем да) вървим. Без да е заразен от месианство, трудът анализира трезво съвременното състояние на световната и в частност българската култура и сочи посоки за размишление. Културният продукт е поставен в контекста на все по-преплитащите се взаимоотношения ПР – творец – публика. Анализирани са успехи и капани по пътя на това сливане. Авторът нарича своя метод на изследване „конвергационен”. И наистина в съвременното състояние на изкуството се наблюдават

---

¹ „Изгубени в гледането. Бариири пред аудио-визуалните медии“ (изд. „Рива“, 2011)

много проявления на конвергенция², тъй че методът е адекватен на историческия момент, в който този труд се появява.

По същността си предлаганият труд е оригинален „дайджест“ на съвременната култура, културна политика, масова (зрителска и не само) психология, политически влияния, телевизионни анализи, театрални практики, проблеми на литературата и живописата, любопитни факти из света на класическата и модерната рекламна и ПР практика и пр и пр. Ака някому се зловиди думата „дайджест“ , или му се струва твърде лековата за научно изследване, нека припомним, че своеобразен „дайджест“ е „Катехезисът“ – книгата , която съдържа основите на християнското учение, изложени като въпроси и отговори. В предлаганият труд авторът задава много въпроси, на много въпроси намира отговори, а на други ни оставя да си отговаря сами. В този „отворен код“ на общуване, който също е нетипичен за научната литература, намираме отново приложението на „метода на конвергенцията“: научното изследване е взело средства, с които се изграждат художествените произведения.

Въпреки изложените в началото на труда намерения за хаотичност на подхода в за изграждането на текста, всъщност научният труд е ясно структуриран. Състои се от увод, четири части и заключение. Всяка една част има достатъчно на брой глави, които поддържат тезата на автора, изложена в оглавлението ѝ. Самият избор на заглавия на частите, както и на главите в предлагания труд са (неминуемо) плод на сериозна мисловна работа. Те звучат привидно публицистично (на места с игри на думи, или дори игри на кодове), а всъщност носят в себе си задълбочени разсъждения.

Особен интерес за мен представляваха разсъжденията за това как „Ю туб“ е променил изложението на културните факти и тяхното възприемане. Преди петдесетина години появата на дистанционното управление на телевизорите, предизвика революция във възприемането на телевизионните програми. Всеки вече можеше да „редактира“ програмата, прехождайки с едно движение от канал на канал (спомнете си само великолепния епизод с дистанционното във филма от 1960- та на Били Уайлдър

---

² В смисъл на съвпадение, сходство на признаци на независими един от друг предмети, които привидно нямат причина да бъдат разглеждани заедно

„Апартаментът“). „Ю туб“ очевидно предизвика следващата такава революция. Настъпи часът на подпурите, на тоталната редакция, на тоталната намеса в съществуващите филмови и телевизионни факти, на свободните и безчислени, пародоксални препратки³.

Безапелационно заставам зад твърдението на автора, че „културата (е) мъдра, устойчива и не на последно място изящна и естетска комуникация“. С интерес проследих и разсъжденията как тази територия става „безгранично поле за изява на ПР и журналистиката“. Друг е въпросът дали тези понятия (култура, ПР и журналистика) съществуват мирно и оплождат това поле, или го превръщат в бойно поле.

В съответствие с избрания начин на изложение, трудът на г-жа Александрова съдържа пъстър справочен апарат: четири страници с неномерирани печатни източници на български и други езици (според справката 72 цитирани източника и 129 библиографски справки), както и три страници с цитирани и използвани източници от интернет. Използването на богат и разнообразен материал ясно говори за дълбоко познаване на проблема, с който се занимава хабилатационния труд. Авторите и произведенията, които са цитирани, са безспорни авторитети в областите, в които творят. Цитирани са и публикации, свързани с темата на хабилатационния труд (21 на брой). Публикациите покриват широк спектър от издания, които имат необходимата научна тежест и са част от тъй наречаните „сериозни издания“. Всичко това ми дава основание да твърдя, че предлаганият хабилатационен труд е разработен самостоятелно. В рамките на предлагания труд безспорно е разгърнато широко познаване на проблемите и тяхното оригинално интерпретиране.

Авторефератът в обем на 28 страници напълно съответства на предлагания научен труд и точно предава неговия дух и съдържание.

Няма съмнение, че дисертационният труд съдържа приноси елементи, теоретични обобщения и изводи. Използваният метод на изследване е хармоничен на проблемите, с които се занимава авторът. Киното е разгледано като средство за масова комуникация.

---

³ „Нищо ново под слънцето“, би възкликнал познавачът на Библията. Само в главата 47 на „Битие“, в което се разказва част от историята на Йосиф, преброих 42 препратки към други части и глави на Стария и Новия завет! Потребителите на „Ю туб“ дали четат Библията? Автърът основателно се шегува с Библията, когато нарича „книга на познанието“ не тази „свещена книга“, а Уикипедия (стр. 128).

Конвергенционният метод на изследване създава предпоставки за интересни и важни обобщения. Текстът е приносен и в частта си, в която се разглеждат релациите между киното и публиките, киното и цензурата, киното и останалите медии. Неразглеждан досега проблем е и употребата на киното в контекста на ПР. Дисертационният труд е съвременен по форма и съдържание, адекватен на времето, в което е написан.

Познавам и следя публикациите на доцент Александрова отдавна. Преди време бях написал, че тя впечатлява научните среди със своята работоспособност, или по просто казано със своята „работливост“. Някои колеги се отнесоха пренебрежително и дори с насмешка към това твърдение. Струва ми се, че именно това качество стои в успеха на текстовете на колежата Александрова. Многогранните ѝ занимания, работата ѝ в различни медии – печатни, електронни, радио, телевизия, преподавателската ѝ дейност ѝ дават необходимото познание за живота. Талантът ѝ на изследовател ѝ позволява да обобщава тези житейски наблюдения и да ги довежда до оригинални теоретически изводи. Дай Боже повече такива работници, на нивата на българската наука!

Може би изглежда старомодно, но искам да обърна внимание върху още един аспект на работата на колежата Александрова: моралността на разсъжденията ѝ, при това не някаква превзета и префърцунена моралност, а действена. Тя не се спира да анализира „скандални“ заглавия като филмите „Баклава“ или „Ботев е идиот“, „Страстите Христови“ или „Необратимо“. Напротив, говори за тях трезво, понякога критично... Не това искам да акцентирам, а да обърна внимание върху един факт, който се излага на стр. 49. Разказът на Петя как отказала да пусне в ежедневника, в който работела тогава, снимка на Фелини в болницата: гол и безпомощен, осукан в тръби. И го е направила, не защото не е осъзнавала зрителския интерес към такава евентуална публикация. Не е пуснала снимката, защото Джулиета Мазина е написала до медиите, че не иска да публикуват тази снимка. Хубаво е един артист да прояви солидарност към друг. Думата на Мазина тежи. И постъпката на Петя – също.

Една рецензия, никога няма да бъде пълна, ако рецензентът не изрази нейде различна позиция с оценявания труд. Пък и законът го изисква. В глава девета на третата част на предлагания труд (стр 128) се задава въпроса: „Възпитават ли фестивалите вкус“ И веднага категорично се отговаря: „не“. Според г-жа Александрова фестивалите дават на

зрителите възможната алтернатива на масовата филмова продукция, но вкусът се възпитава в ранна детска възраст и фестивалните филми не влияят върху неговото формиране. Позволявам си да се усъмня в абсолютното отрицание на възпитателната роля на фестивалите”. Ще приведа един пример: Фестивалът „София филм фест” в неговото бургаско издание „СФФ на брега”. Благодарение на усилията на Георги Дюлгерев, който апостолски посвещава на този фестивал месеци всяка година, в Бургас се е създала една особена, възпитана в толерантност към „другото изкуство” публика. Тя е немногобройна, да има – да няма два салона, няколкостотин души. Но съществува именно благодарение на „СФФ на брега”. Споменавам апостолското усилие на Дюлгерев, защото той неуморно изнася преди всеки филм беседи, сказки, проникновени лекции. И публиката го слуша с интерес. След това – просветена и въведена в предверието на съответния „труден филм”, тя с упование си спомня неговите приказки и ги употребява по най-разумния начин. Щом на едно място може да съществува подобно явление, защо да не допуснем, че го има и другаде? Фестивалната публика по света, а и нас се самовъзпитава, саморазвива се, работи по принципа „учене през целия живот”. Нека ѝ отдадем дължимото. Всъщност в същата тази глава и на същата 128 страница авторът сам подлага на съмнение категоричността на твърдението си, че фестивалите не възпитват вкус. Приведеният по горе пример със „СФФ на брега” и изграждания от него вкус, напълно се вмести в твърдението на г-жа Александрова : „Вкусът създава устойчивост, която (...) е неподвластна на конкретна мода и влияние, съответно (...) е бент срещу възможни манипулации и злоупотреби”.

В заключение искам да заявя, че предложеният от доцент доктор Петя Александрова дисертационен труд напълно отговаря на високите изисквания за присъждане на научната степен „доктор на науките”. Ще гласувам „ЗА” присъждане на научната степен „доктор на науките” на доцент доктор Петя Александрова.

София, 28 ноември 2015 г.

професор доктор Светослав Овчаров